

— Дано не сж ни видѣли нѣкои отъ тѣхъ, — каза попъ Димитръ, като влѣзе въ черквата.

За тѣхно щастие, добре че никой отъ турцитѣ не бѣ ги видѣль, а то инакъ, както ще видимъ по-нататъкъ, скажо щѣше да имъ излѣзе това посрѣщане.

Единъ Богъ ги запази.

Всичкитѣ избѣгали турци се завѣрнаха отново въ града. Това показваше, че никакви руси нѣма да дохождатъ. Работитѣ взеха обратна насока. Беселото настроение и благитѣ мечти на бѣлгаритѣ, като димъ изчезнаха и се преобърнаха въ неописуемъ страхъ и трепетъ, който продължи до изванието на руситѣ.

Чаршията пакъ се отвори и всѣки взе да си гледа работата. Бѣлгаритѣ изглеждаха като въ нѣщо виновни, духомъ убити, а турцитѣ, напротивъ, бѣха бодри, горди, надменно се разхождаха изъ чаршията и закачаха бѣлгаритѣ.

— Москофъ геледженимишь, а? (Руситѣ щѣли да дойдатъ, а?) — казаха на присмѣхъ.

По-после се научихме, че нѣколко души, руски казаци, кавалеристи, нападнали гарата Раковски, която отстои 15 километра далечъ отъ града, задигнали нѣкои книжа, пленили персонала на гарата и следъ като я запалили, отишли си въ Стара-Загора.

Ония отъ гражданинитѣ, които отидоха на гарата да посрѣщатъ руситѣ, търговцитѣ при гарата и повечето маже отъ селото Каяджикъ, избѣгали заедно съ руситѣ. Последнитѣ ги заплашили, че ако не бѣгатъ, турцитѣ до единъ ще ги избѣсятъ.

Така и стана.

Следъ нѣколко дена, градътъ започна да се пълни съ бацибозуци турци дошли отъ околните села и отъ кърджалийско, прочутитѣ едно време главорези „даалии“, които въоръжени отъ глава до пети, ходѣха изъ града и кръвнишки изглеждаха всѣки бѣлгаринъ, който въ тѣхните очи бѣше комита — бунтовникъ.

Нѣщо се готови, казаха ми ние, но какво, никой не знаеше. И нѣмаше да знаемъ, но самитѣ турци се похвалиха, че Сюлейманъ паша съ 50,000 души войски слѣзълъ на гарата „Кара-бунаръ“, отдето щѣль да нападне Стара-Загора.

— Отдeto mine Сюлейманъ паша, всичко презъ огнь и мечъ ще прекара, — казаха нѣкои турци.

И това заканване се оправда. Нѣколко вечери небосклонътъ на северъ отъ Хасково бѣ озаренъ и светѣше като

„северно сияние“. Това показваше, че Сюлейманъ паша гори селата на пътя му за Стара-Загора.

— Даа, не е бакаджакскинъ! (Още какво има да видите, — заплашаха и турцитѣ.

И ние, предадени на Божията воля, смирено очаквахме да видимъ, какво ще стане. Новинитѣ, които очаквахме за предстоящето сблѣскване на рускитѣ и турски войски, бѣха за настъ сѫдбоносни. Положението ни задъ гърба на турскитѣ войски и между турското население, ма което фанатизъмътѣ бѣше възбуденъ до крайност, бѣ едно отъ най-трагичнитѣ, които може да си представи човѣкъ. Не бѣше денъ, не бѣха два. Цѣли шестъ месеца дененощно треперѣхме за живота си, който висѣше на кость.

Новинитѣ, които се предаваха тайно отъ уста въ уста, бѣха, че руситѣ се оттеглили на Шипка и градътъ Стара-Загора, западенъ.

И този слухъ излѣзе вѣренъ. Подиръ нѣколко дена, наплаче турци, цигани и кърджалии-даалии, тръгнаха за Стара-Загора на яма-грабежъ. И добра яма се награбиха. Безъ брой коли, коне и мулета, натоварени съ грабежъ, преминаха презъ Хасково. Една вечеръ случайно видѣхъ край града нѣколко мулета, натоварени съ бакъръ, отиваха за Кърджали.

Завѣрналитѣ се турци отъ Стара-Загора, разправяха, че градътъ бѣль до основи разоренъ. Сюлейманъ паша даль заповѣдъ на войската си да вилни три дена както иска. Повечето отъ населението успѣло да избѣга съ рускитѣ войски и бѣлгарскитѣ опълченци, за което нѣщо нѣкои турци негодували, че не сж заградили градътъ да ги избѣгнатъ всички. Жени и деца били занедени като роби въ Одринъ и Цариградъ. И въ Хасково доведоха отъ тѣхъ и настаниха въ „старото училище“ въ черковния дворъ. Между тѣхъ имаше и маже отъ Старо-Загорско и отъ село Каяджикъ, които после всички ги обесиха.

Бесилкитѣ.

Една сутринъ, когато отивахъ на чаршията, видѣхъ, близо до „Стойновия мостъ“, нѣколко души майстори, подъ надзора на запии (стражари) — дървата набиваха, нѣщо правѣха.

Отбихъ се въ чаушевото кафене.

— Бе, чаушъ! какво правят тамъ до моста? — попитахъ кафеджията Тоди Василевъ Чауша.

— Бесилка, — отговори съ slabъ гласъ чаушътъ, на когото забележихъ, отъ страхъ, трепна устата.

— Не думай! Това прилича на касапница.

— Да, касапница, но не за добитъкъ, а за човѣци. Колко ли хората ще загинат на ися. Снощи говорихъ иѣкои, че колкото души има уловени отъ Старо-Загорско и Каяджичени, щѣли да ги обесятъ, каза чауша, като тѣжно въздихна и погledна къмъ бесилката.

При такиви неприятни новини, кафето което пихъ, ми се видѣ безвкусно.

Отпаднала духомъ съ глава наведена на долу, тръгнахъ за чаршията.

Бесилката бѣше направена отъ три дървета, като приста касапница, само че бѣше доста висока и на горното преко дърън, висѣха четири голъми жelъзни халки, за прикачване на виждата.

Отворихъ дюкянъ си, но стои ли се въ него! Жаденъ бѣхъ за новини. Искахъ да се науча иѣщо по бесеннята, затова отидохъ въ дюкяна на братовчеда си Иванъ Стайковъ Шекерджията. За жалостъ него иѣмаше тамъ. Види се, и той бѣ тръгналъ изъ чаршията за новини. Когато подиръ обѣдъ пакъ отидохъ при него, разправи ми, че няя вечеръ съ Одринския трень водили иѣколнцина души българи да ги обесятъ. Ако и да знаехъ, че ще бесятъ, но като ми каза, че жертвите ги водятъ вече, сърдцето ми се сви отъ болка. Бѣзо спанахъ и отидохъ въ дюкяна си, съ надежда дано се успокоя. Затворихъ вратата и взехъ да се разхождамъ на дълъжъ изъ него. Сърдцето ми силно тупаше; а мислите ми! Тѣ се бѣха така обѣркали, щото не знаехъ за какво напредъ да мисля. Колко ми се искаше да затворя дюкяна, да отида у дома, да не слушамъ и да не гледамъ, когато бесятъ. И тази свобода иѣмамъ ние българинъ, когато искахме да затворимъ дюкянитъ си. Защото, случайно ако иѣкой дюкянъ биваше затворенъ и най-прости турчинъ пишеше околинътъ, де е стопанинътъ и дали не е изѣбъгалъ при руситъ. Съ една дума, да отворишъ дюкяна си бѣше зле, а да го затворишъ, по-зле.

Не бѣхъ се още успокоялъ, когато при мене дойде на разговоръ Расимъ ефенди. Той често идваше на дюкяна ми да се разговаряме за цариградския животъ, отъ дето наскоро се бѣхъ завръналъ и ми съобщаваше иѣкои новини. Тази

вечерната новина не бѣше отъ добрите. И той ми каза, че ия вечеръ ще бесятъ. Азъ му се оплакахъ, за дето оставилъ хубавия животъ въ Цариградъ и съмъ дошелъ въ Хасково, дегто отъ тревоги човѣкъ иѣма и нито денъ спокойствие.

По убеждение Расимъ ефенди бѣше младо-турчинъ, т. е. последователъ на прочутия тогава Митхадъ паша, който искаше да се въведатъ преобразователни реформи въ държавата. Обичаше да критикува работите на правителството, но пакъ като турчинъ, оправдаваше го и вината хвъргаше на иѣкои немирни българи, кое на стари отживѣли вѣка си тѣхни турци, които бѣха ставали, така до се каже, като държава въ държава. Единъ отъ тѣзи въ Хасково бѣше Мехрема, човѣкъ, на когото думата слушаше и каймакамишъ и Валията въ Одринъ.

Сега си го представявамъ, какъвъ оригиналенъ типъ бѣше този Мехрема. Рѣсть срѣденъ, лице слабо, мургаво, брада прошарена и стригана като четина; на главата наложенъ фесъ съ малка бѣла чалма; облеченъ въ сукнени широки гащи, съ дълга върхина дреха, а зимно време подпътена съ самурови кожи; обутъ бѣ въ отворени плитки меки обуща. Всъкога вървѣше бавно, наведенъ напредъ и дасвѣ си ръце винаги дършеше отзадъ, на кръста си. За грубитъ му думи, съ кисо обичаше често да се обръща къмъ българинъ, иѣма да споменувамъ; тѣ бѣха свойствени на иѣкои турци.

Ясно се забелѣзваше презъ прозорците движението на турцитѣ, които на групи отиваха на горе къмъ Каяджийското шосе да посрещатъ осаждените. Бѣха развѣнуванъ. Расимъ ефенди, види се забележи това, та ми каза:

— Георге, не се страхуварай. На хасковци нищо иѣма да направятъ. Само ония комити отъ Зазра и Карши-Яка и, които ходиха на гарата да посрещатъ московеца, до единъ ще ги обесятъ. Такава заповедъ има отъ Цариградъ.

Още това говореше, чу се шумъ.

— Идатъ, каза Расимъ ефенди и стана отъ стола.

Следъ малко улицата се огласи отъ викове, които наближаваха къмъ моя дюкянъ. Расимъ ефенди отиде и застана на вратата да гледа, а азъ, додето да реша какво да правя и улицата се напълни съ турци, които гроздно викаха.

Картината, която неволно видѣхъ презъ прозореца, бѣ печалила.

Най-напредъ вървеше тълпа деца, после осажденията, забиколенъ отъ стражари, съ пушки на рамо. Облеченъ бѣше въ долни дрехи, риза и гащи, уплесканъ съ червена прѣстъ.

Навърно е биль въ нѣкоя керемидарница или грънчарница. Косата му, не видѣла гребенъ, бѣше само плѣва; очите му изкочили изъ орбитѣ си, стоеха като стъклени, неподвижни и безчувствено гледаха напредъ. По загорѣлото му и не мито лице тукъ-тамъ текеха струи отъ потъ. Дветѣ му рѣже бѣха възранни съ вѣже отзадъ, а съ босичѣ скъ скрака, голи до колѣни, не вървеше, а подскачащо като пребитъ.

Въ очакване по-скоро да минатъ моя дюкянъ, тѣлпата се спре предъ него. А когато единъ отъ съседите турчинъ, хасърджия, се покачи да прехвърли на жгъла на навеса на чорбаджи Иванчовата маса едно вѣже, тѣлпата нададе дивъ, радостенъ викъ.

— О, Боже! Нима срещу моя дюкянъ ще бесиятъ! — си помислихъ и страшно се уплашихъ, а очите ми се напълниха съ сълзи отъ милост и състрадание къмъ брата-мужченикъ.

За да не гледамъ, когато бесиятъ, оттеглихъ се на дъното на дюкянъ и обърнахъ гърбъ.

Расимъ ефенди продължаваше да стои на вратата. Тѣлпата не спирно викаше, а нѣкои немиринци започнаха да блъскатъ, кой знае съ какво намерение, прозорцитъ на дюкянъ. Расимъ ефенди имъ се скара и тѣ срѣхъ.

Какъ сѫ обесили и мѫжчили нещастника, не видѣхъ. Следъ малко тѣлпата отиде да гледа другитѣ обесени.

Като ми каза нѣколко утешителни думи, Расимъ ефенди отиде съ тѣхъ.

Отъ сърдце благодарихъ на Бога, за дето въ това време се случи на дюкянъ ми Расимъ ефенди, а то инакъ, кой знае какво щѣше да се случи съ мене, младежъ, роденъ и расъль въ робство.

Дойде време, когато обикновено затваряятъ дюкянитъ. Въ нашата улица, като по команда изведнажъ започнаха да ги затварятъ. Затворихъ и азъ моя и съ единъ приятелъ тръгнахме за дома.

Обесениятъ още висѣше на вѣжето. До него стоеха двама стражари и нѣколко души турци и туркини, които го гледаха. Единъ отъ по-младите турци, като ни видѣ, за да се пошегува съ насъ, извика: „Дръжте и тези комити да обесимъ!“ Ние се престорихме, че го не чукме и ускорихме хода си. Улицитѣ бѣха пълни съ турци, туркини и немиринци, залячили дечи-турнета, дошли да гледатъ. За тѣхъ това бѣше тържество празникъ.

Когато минавахме презъ площада „Улъ-капанъ“, приятель каза, че и на хаджи-Калиновата маза, виси единъ обесенъ. Страхъ ме обвѣс да погледна на тамъ. Бѣрзахме да

минемъ площада. И когато вече влизахме въ улицата, една безъзба, стара туркиня, като ни видѣ да бѣрзаме и не погледнахме къмъ обесения, спрѣ ни съ думитѣ:

— Гууръ, бакъ орада! (невѣрнико, гледай тамъ), като ни посочи обесения.

И ние, покорна рая, погледнахме къмъ обесения и отминахме.

Сегашната главна и широка улица, която води отъ Вароша, българската махала, за пазаря, тогава бѣше една крива и тѣсна улица, съ високо до 30 сантиметра и широка до 1 метъръ протоарче, по което едвамъ двама души се разминаваха, а долу, въ по-широката част на улицата, свободно минаваше само една кола. Когато се случеше да се срецинатъ две коли, едната се отбиваше въ близката улица или въ нарочно оставениетъ за тази целъ широки мѣста въ улицата, да се разминаватъ. Отъ високите прегради, като не я ограничаваше добре сълънце, почвeto време презъ годината улицата биваше мокра и кална.

Пътятъ ни за дома бѣше презъ тази улица, но ние отъ страхъ, че ще се срѣщнемъ съ турцитѣ, които се връщаха отъ голѣмата бясилка при „Стойнония мостъ“, тръгнахме изъ другата улица и презъ „Гика-махле“, за дома. Женитѣ отъ нашата махала съ десета си бѣха излѣзли на черковния площадъ да посрещнатъ коя мѫжа си, коя братъ или сина си, които се връщаха отъ чаршията. Всѣки се страхуваше за живота на близкитѣ си. Майка ми и сестра ми много се задрадваха, като ме видѣха да се връщамъ живъ и здравъ.

— Георги, и нашия кумецъ обесиха! — едвамъ можаха да изговорятъ майка ми и сестра ми, силно задавяни отъ плачъ.

Като гледахъ тѣхъ и всички жени и деца, които плачеха и на менъ очигѣ се напълниха съ сълзи.

Отдалечъ се виждаше голѣмата бясилка, заобиколена отъ турци, които се наслаждаваха отъ страданието на четвъртицата обесени. Единъ отъ тѣхъ бѣше нашиятъ кумецъ Иванъ Стойчевъ, който имаше дюкянъ на гарата и за дето неволно е посрещналъ русите, го обесили. Кумецъ, като снаженъ и пъленъ човѣкъ, два пъти му се скъсвало вѣжето и пакъ го прикачвали, доде да издѣхне.

Отъ този денъ не се минаваше вечеръ да не обесятъ нѣкой бѫлгаринъ, само че бесените не бѣха така шумни и всесли. За турцитѣ тѣхъ станали нѣщо обикновено. Много пъти вечеръ, като се връщахме отъ чаршията, виждахме подъ нѣкоя стрѣха или на голѣмата бясилка да виси нѣкой нещастникъ.

При голъмата бесилка винаги присъствуваше и „Отчето”, архимандритъ Хрисантъ, архиерейски наместникъ, да чете молитва на осъдените.

Разправяха, че Дженигозката, една не на себе си жена, която турците наричаха „дели-карж” (луда жена), при всъко бесене, единичка жена се одъръствала да стои до голъмата бесилка, да утешава осъдените и, когато ги свалиха от въжецо, разпореждала се да ги не слагатъ единъ върху другъ въ колата. Затова нѣщо тя се оплакала на каймакамина, който далъ заповедъ на стражарите по-човѣшки да се отнасятъ съ осъдените.

Обесените не ги държаха много на въжецо, набързо ги свалиха и погребваха на „сиромашките гробища”, отъ което може да се предполага, че иѣкои отъ тѣхъ живи съ погребани. Разказвала, че когато вече взели да покриватъ съ прѣстъръни, той се сѣвѣтилъ и поискала да стане, но българинътъ, който го погребвалъ, далъ му знакъ да лежи, по-крилъ го съ малко прѣстъръ и когато си отишъ стражарите, дигналъ го и го скрилъ въ околните български къщи.

Презъ това време, т. е. отъ започването да бесятъ до издаването на рускиятъ войски, сестра ми държала списъкъ въ кой день колко души обесяватъ. И знае ли колко души обесиха само въ Хасково? — шесдесетъ и двама.

Отде бѣха тези нещастници и каква имъ бѣше вината, никой не знаеше. Пъкъ и за питане ли бѣ каква имъ е вината, когато се знаеше, че за едно най-малко подозрение за клевета или само за това да се каже за иѣкоиго, че съ отъ Стара-Загора или отъ селата, на часа го улавяха, закарваха го въ Одринъ, ужъ да го сядятъ въ следъ иѣкои день, съ присъда закачена на шията му, обесваша го за удоволствие на турците и за наиздание на българите.

Единъ денъ, като си седяхъ въ дюкянъ и мислехъ какъ да избѣгна въ Цариградъ, вратата се отвори и вѣзъе приятель ми Георги Ангеловъ Кацаровъ. По начина на притваряне на вратата, по бледото му лице и по ръжетъ му, които трепереха, угадихъ, че доши новини ми носи.

— Василъ Хаджи Илевъ отъ Стара-Загора е туха на моя дюкянъ — каза ми Георги. Избѣгнай да се срещаши съ него, че може да пострадашъ.

— Не може да биде! Защо съ дошълъ въ такова време, когато старозагорци ги търсятъ и подъ камъкъ?

— И азъ му се чудя на ума. Гледамъ, въ дюкянъ ми влизатъ единъ високъ господинъ съ голъми мустаки, обутъ съ царевули и бѣли навуща, съ късо палто и поясъ на кръста —

цѣлъ комита. Като го видѣхъ, изтръпнахъ. Зааралия въ това време въ моя дюкянъ! Много се уплашихъ. Разправи ми, че до сега бѣла живѣлъ въ Харманли, но защото се страхувалъ отъ турците, тръгналъ и той съ колитѣ да носятъ припаси въ Пловдивъ. Колата оставилъ край града, а той дошелъ да се види съ приятели. Пити и за тебе.

Познанието ни съ Илевъ, съ когото бѣхме живѣли заедно въ Стара-Загора, силено ни разтръсножи. То бѣше готова присъда. Наистина оттогава бѣха изминали три години, но ѹко ще те пита. Когато се споразумѣхме съ Георги да избѣгнеме пейде, Илевъ отвори вратата.

— Ахъ, ето случай! Добъръ денъ, — усмихна се той, като се канѣше да седне на стола.

Ако тръбваше да се каже за иѣкоиго „нежеланъ гостенинъ”, приятельни ни Илевъ въ това време бѣше за насъ не само „нежеланъ гостенинъ”, но готови бѣхме да се отречемъ отъ него, че сме приятели. Защото, нашето приятелство, въ това разбръкано време, когато старозагорци ги ловѣха като птици, освенъ преда нищо друго иѣмаше да ни донесе. При все това, приехме го като приятел и се разговаряхме прави на крака. Стояхме като на трънъ. Страхътъ ни се усили повече, като забелязахме, че бѣше пиянъ. Опасността за насъ бѣше очевидна.

Това ни наಸърдчи, та му казахме, че ни викатъ на копака, дето бѣзъмъ да отидемъ. Съгласихме се вечерта да се срещнемъ при колитѣ и се разговоримъ по-наадълго. Илевъ се съгласи и излязохме на улицата. Сега пъкъ друга беда. Страхувахме се да не тръгне съ насъ заедно. Почакахме малко да видимъ накъде ще тръгне. И когато той зави на лъво, ние тръгнахме на дѣсно и се изгубихме изъ пазара. По-после пъкъ отъ съседи съ турици ни питаха, кой е той и отъ где е. Казахме, че не знаемъ.

Съ Кацарова се споразумѣхме, че ако ни викатъ на копака да ни питатъ за Илева, категорично да отказваме, че го познаваме. И добре стана, че не ни викаха. Инакъ, ако бѫдеше и той тамъ, щѣше да ни постави въ трудно положение. Като пиянъ, той можеше да настъпва и казва, че се познаваме и сме живѣли заедно въ Стара-Загора, а ние щѣхме да отричаме, че какво щѣше да реши каймакамътъ и съществътъ, единъ Богъ знае.

Нѣколко дена следъ тази случка, смутенъ дойде при мене Кацаровъ.

— Знаешъ ли, кого съ обесили тази вечеръ?

— Кого?

— Василь хаджи Илень.

— Жално. И той стана жертва за освобождението на България.

— Пиянството, този демонът, го погуби, — каза съзъдишка Кацаровъ.

— Тази случка ме накара да взема окончателно решение да бъгамъ въ Цариградъ. И единъ день, заседно съ нашия съседъ часовникар Аангелия, отдохме да ме снабди съ тескере — позволително, за пътъ. Писалището на чиновника се помещаваше въ една бърснарница. Бай Аангелия разправи на чиновника за мене и го помоли да ми издаде тескере за Цариградъ.

— Ангели, това момче ваше ли е? — попита чиновникът.

— Евсть, ефенди! Съседъ ми е.

— Слушай тогава какво ще ти кажа. Ако му желашь добро, не го пускай да отива никъде. Нека си стои тутка. Това ти казвамъ като на приятель.

— Ефенди, както виждате от старото му тескере, той е живѣлъ три години въ Цариградъ и едвамъ преди два месеца се завърна от тамъ. Не разбирамъ, защо да не е добре да отиде пакъ тамъ?

— Аджамъ олма! (новакъ не ставай). Не видишъ ли какви сѫ времената. Отъ Одринъ нататъкъ нѣма да отиде.

— Нали отдоха нѣколцина наши българи?

— Така, отдоха, но това бѣше преди нѣколко дена. Сега е много строго. Пиле не оставяй да прехвърляне през Одринъ. Сети ли се? Може да пострада момчето, после не се бѣркъмъ, — категорично отсече чиновникът.

Нѣмаше какво да се прави. Останахъ си въ Хасково.

Бесеняния си продължаваха. Плѣнът бѣше обсаденъ отъ руситѣ и за тамъ постоянно заминаваха турски войски.

Една сутринъ въ града пристигна единъ полъкъ черкези, които отиваха за бойното поле. Като ги настаниха на квартира по ханината и по българските къщи, първата имъ работа бѣше да тръгнатъ изъ лозята. Наше, ваше, за тѣхъ нѣмаше, а свободно ходѣха отъ лозе на лозе, лакомо ядѣха грозде, цѣли лози съ гъроздето съчеха и ги носѣха на другаритъ си въ града.

Няя вечеръ, като обесиха трима души на голѣмата бѣсилка, види се, за развлечение на гостите черкези, обесиха и единъ беднякъ на една черница край бахчата. Случайно видѣхъ, когато едно младо черкезче се покатери на черницата, та прехвърли въжето.

Като се преобърна бахчата на градска градина, черниятъ остана посрѣдъ.

Когато презъ 1901 година бѣхъ изъ Хасково, съ единъ приятел отдохме въ градината да се разходимъ и съднахме на една скамейка близо до черницата, да си починимъ. Погледнахъ черницата, на която клошътъ-бесилка бѣше отсечънъ и рой отъ мисли ми дойдоха на ума и се питахъ: „Какво бѣше тогана, какво е сега?“

Бѣше празничекъ дънъ. Посетителите на градината все млади моми и момички, безгрижно се разхождаха изъ алентѣ, весело се разговаряха и смѣяха.

— Блазе имъ, — казахъ на приятель си, — радватъ се на готова свобода, безъ да знаятъ съ какви скжпи жертвии е изкупена тя.

Приятель си, който бѣше пламененъ родолюбецъ, почна да философствува:

— Ако тази черница-бесилка бѣше въ странство, щѣха да я загради съ желъзна преграда и приковатъ плоча съ надписъ: „Презъ 1877 година, турците обесиха на тази черница единъ непознатъ българинъ“. Потомство, поклони се и кажи „Богъ да го прости!“ Да, така щѣха да направятъ, ако не и нѣщо повече. Хората тъй знаятъ да почитатъ паметта на загиналите за свободата. А иие не искаемъ да знаемъ. Нехайни сме въ това отношение.

— Питамъ, — продължи приятель, — умно и патриотично ли постъпили нашиятъ градски съветъ, дето прибръза, та развали вашия къща? Кои не знае, че презъ 1873 година, Атанасъ Узуновъ, замѣстникъ на Василь Левски, въ ней държа комитетските събрания. Ше дойде денъ, когато потомството съ свѣтъ ще търси такива паметници и ще се чуди на нашата непредвидливостъ, на нашето голѣмо нехайство“.

Нашата къща, дето сме родени и израстнали, съ която и съвързватъ детски мили спомени, следъ преселването ни, презъ 1886 година въ столица София, продадохме на съседа сахачията Аангелия и на брата му Юранъ, но за жалостъ, малко време и се радваха, бѣ съборена, защото влизала подъ нова улица. По сѫщиятъ съображения и широкия площадъ предъ черквата застроиха, съ което се изгуби хубавиятъ изгледъ.

Къщата бѣше на два етажа, прилепена на зида на черковната ограда. Въ долния етажъ имаше две стани, голѣмъ коридоръ и килеръ, а горе две стани, гардеробна и надъ стълбите малка стапичка-параклисче. Въ една отъ стантѣ на горния етажъ, е заседавала тайната революционенъ комитетъ

и е живът замъстникът на Левски, Атанас Узуновъ. Историята на този комитетъ, подробно е описанъ Стоянъ Займовъ, въ книгата си „Минало“, томъ III.

Задължили съмъхме друга по-малка отъ две стани, която давахме подъ наемъ. Няя година бъя ималъ единъ ерменецъ, Гарабеда, родомъ се називаше отъ Цариградъ. Съкакво се занимаваше той, положително никой не знаеше. Самътой се препоръчваше за комисаронеръ-търговецъ на жита. Но нѣкоя наши българи го подозирала за турски шпионъ и се пазиха отъ него. И желитъ отъ нашата махала се страхувала да кажатъ нѣкоя престъпна дума предъ „Дудуто“, жената на Гарабеда.

Но да продължа разказъ.

Бъше къмъ края на септември. Нѣкои отъ турците оти-доха въ Стара-Загора да обирайтъ изоставените лозя и да варятъ петмесъ — маджунъ.

Отъ нѣколко дена Гарабеда не се виждаше.

— „Дуду“, кѫде е Гарабеда, та не се вижда? — попита майка ми, жсна му.

— Отиде въ Стара-Загора, кокона Теофану. Негови приятели тури го заведоха, петмесъ да варятъ.

Следъ това, една вечеръ, тя ни донесе голѣма паница съ петмесъ.

— Нѣ, кокона Теофану, хапнете си отъ петмеза, — каза на майка ми, като ѝ подаваше паницата.

— Отгде го купихте, Дуду?

— Не сме го купували. Гарабеда го донесе отъ Стара-Загора.

Когато си отиде тя, сестра ми възбудено грабна паницата и извика:

— Това не е петмезъ, а кръвта на нашите братя и сестри, закланни въ Стара-Загора. Следъ това бързо стана и отиде, та го излѣ въ градината.

Събиране оржжието на българите.

Отъ денъ на денъ работитъ се влошаваха. Всѣкиму бѣ мрачно и страшно на душата. Всѣки чувствуваха, че нѣщо лошо иде, че нѣкаква грозна буря се е надвесила надъ насъ и скоро ще се разрази ужасна, съмътросна. Турците бѣха станови первози и не знаеха вече какво да правятъ съ българите. Едничкитъ бесения не ги задоволяваха вече, вземане

живота на нѣколко души гяури бѣше малко за тѣхъ. Тѣ, може-би, искаха съ единъ замахъ да унищожатъ българския народъ. Но това като не можаха да направятъ, прибѣгнаха до друго средство.

Една сутринъ, когато хората спокойно си отиваха на работа, нѣколко души стражари се разтичаха да ловятъ по-първѣтъ и по-буднитъ българи, стари и млади, които закараха въ Пловдивъ и отъ тамъ, съ други уловени отъ околните градове и села, заточиха въ гр. Ангера — Мала-Азия.

Отъ Хасково заточиха: хаджи Иванчо Минчевъ, зетя му Христо Златаровъ (баща на професоръ Д-ръ Ас. Златаровъ), Карабибера, братя Костадинъ и Димитъръ Христодулови, четели Георгики, Димитъръ Мишковъ и Василъ попъ Христовъ. Отъ тѣхъ четели Георгики и Карабибера умрѣха тамъ.

И следъ заточаването на толкова души българи, турците пакъ не се успокояха. Сега пѣкъ страхътъ, че българите иматъ оржия, не ги оставяше на мира. И една сутринъ глашатали разгласи изъ пазаря и въ българските махали следното: „По заповѣдъ на каймакамина, известявамъ се на християнското население, че кой каквото оржие има, било пушка, пищъ, ятаганъ или голѣмъ касапски ножъ, да ги предаде на правителството. У когото после се намери, на пътната му врата ще бѫде обесенъ. Това известявамъ, да не каже нѣкой не чухъ, не разбралъ, ха-а-а!“

Още въ същия денъ се състивиха нѣколко комисии, отъ българи и тури, и съ коли тръгнаха отъ кѫща на кѫща да събиращатъ оржжието. За всѣко дадено оржие, комисарите записваха, въ особенъ списъкъ, името на лицето и вида на даденото оржие, като завързваха за него малка книжка, да се знае на кого е, за да може после да си го получи. Праздна работа. Преди колата да стигне до конака, турците разграбваха оржжието, та и най-последния турчин се снабди съ оржии. Това бѣше и цельта на правителството: да обезоражи българското население и да въоръжи турското, отъ страхъ, да не изъстане при наблизаване на руските войски. И така, у българите не остана никакво оржие, освенъ у нѣкои решителни хора, които съ рисъкъ за живота си бѣха го скрили въ земята.

Сега, да разправямъ ли за турската реквизиция? Ти, читателю, отъ малдото поколение, не можешъ си представи, какво нѣщо бѣше турска реквизиция. То не бѣше реквизиция, а сжинско обиране, оголване на българите.

Когато потрѣбваше нѣщо за войската, каймакаминъ